

דף פה

- קנט. א. מי ששלח שליח לפרוע חובו, ופרע, ולא רצה המלוה להחזיר לו את שטר-החוב בטענה שהפרעון היה עבור חוב אחר — האם טענה זו קבילה והאם השליח חייב לשלם למשלח?
- ב. דיין שהעיד לפניו עד אחד על פלוני החייב שבועה שהוא חשוד על השבועה, או על שטר שהוא פרוע — האם רשאי לקבל דברי העד?
- ג. האם רשאים הדיינים לכתוב אישור על פלוני שנשבע ונפטר קודם שנשבע, ולהשלישו ביד אחר, ולמסרו לו לאחר שישבע? וכן כל כיוצא בזה.
- ד. מי שהפקיד חפץ יקר אצל חברו ללא עדים, ומת הנפקד ולא ציווה כלום — האם נאמן המפקיד לומר זהו פקדוני בידו ולהוציאו מהיורשים?
- ה. מי שאמר 'נכסי לטוביה' ובא אדם ששמו טוביה — האם נותנים לו? ומה הדין כשבאו שני טוביה?
- א. אבימי בנו של רבי אבהו שלח שליח לפרוע את חובו, הלך ופרע להם, וכשתבע את השטר בחזרה, סירבו מליתן לו בטענה שהפרעון היה עבור חוב אחר שלא היה בשטר. בא לפני רבי אבהו, אמר לו: אם אין לך עדים שפרעת להם, מתוך שיכולים לומר לא היו דברים מעולם, יכולים לטעון 'סיטראי גינהו'.
- א. כתבו התוס' (כאן ובב"ב לד): דוקא לאחר שנתקנה שבועת היסת, אבל קודם שנתקנה, אין זה 'מגו' טוב ואינם נאמנים, מפני שאינם מעיזים לטעון להד"ם מאחר והשליח מכחישם. ואולם לאחר שנתקנה שבועת היסת, הואיל והשליח נוגע בדבר, שמעדיף לומר נתתי למלוה ואינו רוצה לומר החזרתי למשלח [כי אז יתחייב שבועה], אינם חוששים להכחיש את השליח.
- ב. אם המלוה מודה שהפרעון היה עבור מנה שבשטר אלא שרוצה לעכב השטר בטענה שיש לו חוב אחר שלא נפרע — כופים אותו להחזיר השטר, ואעפ"י שאין עדים על הפרעון. (עפ"י שו"ת מהר"ם חלאה קא).
- ג. כאשר יש עדים על הפרעון, נחלקו אמוראים במקום אחר האם הורע כח השטר אם לאו. ולהלכה נוקטים שהורע כח השטר. ואם תפס המלוה — כתבו הפוסקים שאין מוציאים ממנו, והרמב"ן נסתפק. (ע"ע בשבועות מב).
- ולענין חיוב השליח לשלם למשלח על ההפסד שנעשה לו בכך — הסיקו שבין אם אמר טול השטר ותן המעות או להפך, תן המעות וטול השטר, כיון שברשלנותו לא נטל השטר מקודם — חייב לשלם, שאומר לו המשלח: לתקן שלחתך ולא לעוות.
- אבל אם לא הזכיר לו לקחת השטר כלל — השליח פטור. וכן אינו חייב לפרוע לו בעדים דוקא. (עפ"י רי"ף ותוס').
- ב. רבא הורה על סמך עדות אשתו, שהיה יודע בה שאינה משקרת, על אשה פלונית שנתחייב שבועה, שהיא חשודה על השבועה — והיפך השבועה על שכנגדה.
- ואילו רב פפא שהעיד לו על שטר פלוני שהוא פרוע, לא רצה רבא לסמוך להרע את השטר, שלא היה יודע בו ובטוח על דבריו. ואולם אם יודע בו, כגון שאמר רב פפא על בנו אבא מרי, יכול לקבל דבריו ולהרע את השטר (ולחייב את בעל השטר שבועה קודם שיגבה. תוס').
- א. מדובר כשהעד קרוב לבעלי הדבר או לדיין, שאינו בר עדות, אבל בלאו הכי, הלא נאמן עד אחד לחייב שבועה את המוציא. (תוס').
- ב. כתבו הפוסקים שעתה אין לדיין לומר 'קים לי בגויה', שאין ברור לנו מה נכלל בהגדרה זו. (עפ"י רי"ף ורא"ש; חו"מ טו, ה. ואולם לאפרושי מאיסורא יש להתמיר — ע' אה"ע קטו, ז; באר מים חיים — איטורי רכילות ו, אות טו).

ג. רב ביבי בר אביי התיר לדיינים לכתוב אישור לאשה אחת שנשבעה ונפטרה מלשלם, קודם שנשבעה (ולמשל יש השטר ביד אחר תוס'), למוסרו לה אחר שתשבע בבית דין שבעירה — שרצה בעל הדין להשביעה שם דוקא, כדי שתתבייש מלכפור). ורב פפי חלק ואסר על סמך דברי רבא שפסל אישור הדיינים שנכתב לפני שהראו העדים את החתימות, משום שנראה כשקר. ודחו והוכיחו מדברי רבי יוחנן ורב נחמן שאין לחוש ל'מיחזי כשקרא'.
וכן פסק הרי"ף ועוד. (וע"ע לעיל כא).

ד. מסופר על כמה מעשים שהורו בהם החכמים (רבי אמי, רב נחמן ורבי אבא) אודות מפקיד חפץ יקר אצל אדם, ומת הנפקד בחטיפה ולא צוה קודם מותו כלום, שהואיל והנפקד אינו עשיר וגם המפקיד היה נותן סימנים על הפקדון — להחזיר החפץ למפקיד, (ודוקא בצירוף שני הטעמים הללו, ולא באחד מהם בלבד. עפ"י תוס'). ובתנאי שלא היה רגיל להיכנס ולצאת שם, אבל אם היה רגיל, חוששים שמא אדם אחר הפקידו, וזה היה רואה החפץ כשנכנס ויוצא.

ה. מעשה באחד שאמר 'נכסי לטוביה' ומת. בא אדם ששמו טוביה. אמר רבי יוחנן: הרי בא טוביה ויש ליתן לו. אמר 'טוביה' ובא רב טוביה — אין ליתן לו אלא אם כן היה רגיל אצלו וגם בו ומתוך כך קוראו בשמו כאילו לא נסמך.
באו שני אנשים ששמן כן; שכן ותלמיד-חכם — תלמיד חכם קודם, (דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה, ותולים שרצה להנות ת"ח מנכסיו). שכן וקרוב — 'טוב שכן קרוב מאח רחוק'. שניהם קרובים שניהם שכנים ושניהם חכמים — שודא דדייני. (רש"י: 'יאמדו הדיינים לפי דעתו של המת, למי משניהם היה נותן. תוס': 'יעשו הדיינים כפי שירצו').

דפים פה — פו

קס. המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — מה הדין? האם יורש יכול למחול שטר שמכר אביו? האם אשה מוחלת שטר-חוב שהכניסה לבעלה?

אמר שמואל: המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — מחול. [אם פקח הוא הלוקח, יקשקש מעות ללוה כדי שיכתוב לו שטר חוב במקום השטר הנמכר, קודם שיעשו הלוה והמלוה קנוניה ביניהם למחול השטר]. ואפילו יורש מחול. [ומבואר בגמרא שמצד הדין יכול היורש למחול את כתובת אמו שמכרתה לאחרים בטובת הנאה ומתה, ובכך הוא מרויח שיוורש את נכסי אביו בשלמותם ואין לוקחי כתובתה טורפים מהנכסים].

אמר אמימר, למי שדן דין גרמי צריך המחול לשלם דמי שטר טוב. וכן עשה רפרם. ולמי שאינו דן דין גרמי — פטור.

א. הלכה כרבי מאיר הדין דינא דגרמי. ונחלקו הראשונים אם חייב מעיקר הדין או מקנס דרבנן.
ב. לפירוש ר"י [דלא כפירוש רש"י רמב"ן ר"ן ריטב"א ועוד], אף למאן דדאין דינא דגרמי אינו חייב לשלם אלא את סכום מכירת השטר, שזהו מה שהפסידו, ולא הסכום הכתוב בשטר.
ויש אומרים שבמכירת כתובה בטובת הנאה אין הדין כן, אלא משלם רק כפי דמי מכירת הכתובה (או"ז בשם רבנו תם). והרבה חולקים. (עתוס' ושיטה מקובצת).

ג. יש סוברים שלדעת אמוראים ראשונים, המחול שטר חוב שמכר פטור אף למאן דדאין דינא דגרמי. וכשראו אמוראים אחרונים שהשטרות נמכרים כשאר מטלטלין, חייבו מדינא דגרמי.
(עפ"י שיטמ"ק מתר"י. וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ג קו).

- ד. לדעת רי"ד ורי"א², רק המוכר בעצמו שמחל חייב, אבל היורש פטור, ורשאי למחול להנאתו. (וע' בהסבר דעה זו בספר אילת השחר).
- ומודה שמואל במכנסת שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו — שאינו מחול, מפני שידה כידו.

דף פו

- קסא.** א. מי שיש עליו כתובת אשה ובעל חוב, ויש לו קרקע ומעות — מי גובה קרקע ומי גובה מעות?
ב. מה הדין כשאין לו אלא קרקע אחת שאינה מספקת אלא לאחד, לבע"ח או לכתובת אשתו?
ג. לווה שאין בידו אלא קרקע, האם חייב למכרה בעצמו כדי לפרוע חובו או יכול לומר למלוה טול חובך מהקרקע?

א. אמר אמימר בשם רב חמא: מי שיש עליו כתובת אשה ובעל חוב, ויש לו קרקע ומעות — לבעל חוב ישלם במעות (ואין יכול לסלקו בקרקע) ולכתובת אשה בקרקע — זה כדינו (שהלוה לו מעות) וזו כדינה (שסמכה על שיעבדו הקרקע ולא נתנה לו כלום). ואף נכסי צאן ברזל שהכניסה לו, צירפתם עם הכתובה על שיעבוד הקרקע. רש"י.

אומר רבנו תם: שלשה דינים חלוקים: לניזוק ולשכיר ולבעל חוב; — בעל חוב — אם יש ללוה מעות אינו יכול לסלקו בקרקע, כאמור. ואם אין לו — מסלקו בקרקע, כדלהלן. ואם יפסיד מעותיו על ידי שיפרע לו מעות, יכול לשלם בקרקע גם אם יש לו מעות. (עפ"י ר"ן ותוס' צב. ד"ה אי; בקצוה"ח קא סק"ה) הוכיח מדבריהם שאפילו התנה ליתן מעות, יכול לשלם בכל דבר במקום הפסד. ובאגרות משה (י"ד ח"א עז) תמה על ראייתו).
ניזוק — אפילו יש למזיק מעות, יכול לסלקו בקרקע.
שכיר — אפילו אין לו מעות, אומרים לו לטרוח ולמכור ולשלם מעות).

- ב. יש לו קרקע אחת ואינה מספקת לבעל חוב ולכתובת אשתו — נותנים לבעל חוב (שלא לנעול דלת בפני לוויין) ולא לאשה (ואין לחוש שיימנעו הנשים מלינשא, שיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא). נחלקו ר"י (וכן דעת הרי"ף והרמב"ם, וכן עמא דבר. תוס') ורבנו תם (וכן נראה לריב"א), האם דין זה אמור גם לאחר מיתה, שבעל חוב קודם, או שמא אין לחוש בזה משום נעילת דלת כי מיתה אינה מצויה, הלכך כתובת אשה קודמת משום חינא.

- ג. לווה שאין לו מעות אלא קרקע, יכול להגבותה לבעל חובו ואינו חייב לטרוח בעצמו למכרה ולהצטיא לו מעות. [ומעשה היה לפני רבא שחייב את הלווה למכרה בעצמו, משום שעשה שלא כהוגן — שהיו לו מעות כשתבעו בתחילה, ותלאם בעובד כוכבים].

קסב. האומר איני עושה סוכה, איני נוטל לולב — מה דינו?

בית דין כופים על מצוות עשה, והאומר איני עושה סוכה — מכים אותו עד שתצא נפשו, (כלומר מכה רבה ללא אומדן, אך ודאי לא הכאה שיש בה כדי להמית. מפרשים).

- א. מצות עשה שמתן שכרה בצדה, אין בית דין של מטה מוזהרים עליה (חולין קי:).
יש מי שכתב, דוקא אם כתוב בה אריכות ימים בפירוש. (עפ"י שו"ת מהרי"ק קמח. מובא באבני מלואים עד סק"ד).

כתב המרדכי (פ"ק דב"ב), בית דין רשאים לכופו אף במצוה שמתן שכרה בצדה, אלא שאין הדבר חובה עליהם.